

srov. *Disticha Catonis* III, 6,1; druhý verš zní: námahu kteroukoli bys myslí dokázal snést – 47 *Ovidius: Ex Ponto* I, 5,5-6 – 53 *salernská škola*: jako učení salernské školy (slavné italské lékařské akademie z 12. stol.) se tradoval soubor veršovaných lat. zdravotních rad (*Schola Salernitana*, vyd. Baillièere, Paříž 1880) – 56 *Pozdějších analytik*: Aristotelova souboru *Analytica posteriora* II, 11,94b 10 – 60 *Boethius*: zprostředkovatel antické filosofie křesťanskému středověku († 524 n. l.); *De consolatione philosophiae* (O útěše filosofie) IV, próza 6, ř. 118 vyd. Stewardova-Randova – 62 *Cicero: Tusculanae disputationes* (Tuskulské rozhovory) III, 3,6 – 66 *Platón*: řecký filosof (427-347 př. n. l.) – 73 *Apuleius*: římský prozaik (2. stol. n. l.), působící v Africe; jeho spisy filosofického obsahu byly pro středověk jedním z pramenů poznání platónské filosofie; *O Sokratově božstvu*: spr. De Platone et eius dogmate (O Platónovi a jeho učení) I, 18 – 74 *Seneka*: *Epistulae ad Lucilium* (Listy Luciliovi) 31 (IV, 2), 4 – 75 *tjž Seneka*: *Epist.* 8,5 – 80 *Nebof trvalý klid ...*: *Catonis Disticha* I,2, 2 – 82 *Quintilián*: jde o spis, za jehož autora býval mylně označován římský řečník Quintilianus (1. stol. n. l.): *Declamationes* (Deklamace) IV, 7, s. 84, 3 vyd. Lehnertova – 85 *Kassiodorova*: pozdní římský historik a encyklopedista Cassiodorus († 585); *Variae* (Rozmanitosti) V, 28 – 86 *vyhni se zahálce...*: *Catonis Disticha* III, 5 – 96 *je psáno*: Aristoteles, *Etika Nikomachova* I, 9, 1099a 27; *Rétorika* II, 21, 1394b 13 – 97 *tamže*: Aristoteles, *Rétorika* I, 5, 1361b 3 – 100 *Averroova*: Aristotelův arabský komentátor Ibn Rušd (Averroes) z 12. stol.; místo nenalezeno – 101 *Eustratios*: nicejský řecký metropolita v 2. pol. 11. stol. – 130 *Valeriový*: příkladová sbírka římského historika (1. stol. n. l.) Valeria Maxima uvedená omylem; jinak soupis četných zmínek o kapitolských husách u lat. spisovatelů v. *Thesaurus linguae Latinae* II, 124-125 – 133 *bylo napsáno*: Ambrosius, *Exaameron* (Šestidení) V, 13, 44 (PL 14, 239) – 142 *kolem svátku svatého Martina*: kolem 11. listopadu; podnes „martinské husy“ – 146 *Kassiodorus*: *Cassiod. Var.* II, 33, 2

ŠTĚPÁN Z KOLÍNA

Mezi slavné kazatele z řad mistrů pražské university patřil Štěpán z Kolína († 1407), nadšený vlastenec a horlivý zastánce snahy o nápravu v církvi. Byl před Husem kazatelem v Betlémské kapli a měl na Husa velký vliv i jako kazatel a neúnavný karatel kněžské zkaženosti i jako kritický zastánce Viklefových názorů. Vedle výkladů na Izaiášovo prorocství a vedle úvodu k výkladu první knihy Mojžíšovy (je to snad úvodní přednáška z cyklu výkladů Starého zákona, věnovaná chvále bible) zachovalo se několik jeho latinských projevů, které pronesl na kněžských shromážděních (synodách) svolávaných arcibiskupem.

VAROVÁNÍ PŘED ODPUSTKY Z KÁZÁNÍ „OPATRŇE CHOĎTE“

Slyšte, praví prorok, slovo hospodinovo: „Polepšete své cesty a své úmysly. Bude-li váš soud nad člověkem a jeho bližním spravedlivý, nebudete-li utlačovat cizince, sirotka a vdovu, neprolijete-li nevinnou krev“, nedopustíte-li se ani krádeže, ani smilstva, ani křivého svědectví, „na věky

5 budu s vámi přebývat“ (Jerem. 7). A podobně bylo by možno říci: Je třeba
zvěstovati to, co čteme u Matouše ve 4. kapitole: „Obětoval-li bys dar svůj
na oltář a tu by ses rozpomenul, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechejž tu
10 daru svého před oltářem a odejdi; prvé smiř se s bratrem svým, a potom
přijda obětuj dar svůj“ (Mat. 5). Hle, takovými a podobnými slovy by se
slušelo stále anebo aspoň často napomínat všechny a každého zvlášť. Ale
běda, teď naopak výběřčí a naháněči jubilejního roku a stavby kostelů
rozkřikují a káží léto milostivé, vyvolávajice u lidu přívalem své podliza-
vosti důvěru v prolhaná slova. Tvrdí právě to, co už kdysi falešní proroci
15 lživě kázali v chrámu hospodinově, když říkali: „Svatý je chrám hospodi-
nův, svatý je chrám hospodinův, svatý je chrám hospodinův“ (Jerem. 7);
to podle Glosy znamená, že tihle falešní kněží káží a prohlašují: Hříchy
spáchané proti bohu nebo proti bližnímu mohou být dobrotivě odpuštěny
pouhým obětováním daru v chrámu. Tak také pohříchu za našich časů
20 způsobem hodným odsouzení pomazávají řečení výběřčí olejem pochleben-
ství hříšníky a hýčkají je, ačkoli hříšníka je spíše třeba milosrdně trestat,
aby se jeho duše vrátila k pánu a byla spasena, nežli chválit jeho chtiče,
aby byl posléze k své záhubě svržen do propasti pohoršení. Ti, kdo takové
věci vyhlašují, „slibují jim sice svobodu, ale sami jsou otroky porušenosti“
(2 Petr. 2). „Žijí si podle žádostí svého těla, jejich ústa mluví pyšně, udivu-
25 jíce“, to jest divné věci mluvíce, anebo „pochlebujice osobám pro vlastní
zisk“, až to budí údiv – v jediné kapitole Judově.

Neboť takoví prodavači odpustků lživě zdůrazňují zvelebování chrámů,
nečestně opatřují na stěny závěsy a malby, jen aby se jimi mohli zvědaví
boháči pokochat, ale už vůbec ne proto, aby tím podpořili chudinu. Zdi
30 odívají do zlata a hýřivých barev, ale boží syny hanebně ponechávají
v nahotě, zmořené hladem a vysílením. Takovým však Spasitel v 23. kapi-
tole Matoušově hrozí věčným zatracením: „Běda vám, kteří dáváte desátky
z máty, z kopru a z kmínu“, to jest vám, kteří zachováváte a hlásáte po-
družná ustanovení zákona, „ale to, co je v zákoně závažné, totiž milosrden-
35 ství a odsouzení“, milosrdenství při odsouzení a při náležitém zadostiučí-
nění, zanedbáváte jak ve svém konání, tak ve svém učení, ačkoli právě „toto
jste měli činit a tamto neopustit“. Odtud ten zlořád, že spíše zneužíváním
promrhávají převzácný poklad páně, než jej řádně rozdělují, poklad, který
přece vydobyl pán Ježíš s tak velikou námahou, když pněl celým svým tělem
40 na kříži a krutě zraněn potil červenou svou krev. Kéž by si uvědomili ti,
kdo odpustky nařizují, jaké a kolikeré jsou podmínky nezbytné k tomu,
aby člověk vůbec mohl dosáhnout milosti takových odpustků.

Zde je třeba si všimnout, že autor – snad Jan Mních – glosy, přičiněné
k nařízení Bonifáce VIII., které začíná slovy *Antiquorum habet fida relatio*,
45 stanoví čtyři hlavní podmínky nezbytné k tomu, aby milosti odpustků
dosáhl svého žádoucího účinku.

První je autorita toho, kdo odpustky vyhlašuje nebo dává. Nikdo zdravě věřící nemá ani v nejmenším pochybovat o tom, že tato autorita plně jest i byla v Petrovi a jeho nástupcích. Týž glosátor o ní praví, že papež, třebaže má v církvi plnou moc, přece ji nemá jako pán, nýbrž jako služebník a správce svrchovaného pána. Ačkoli tedy na zemi papež nemá nad sebou nadřazeného, má ho nicméně v nebesích. A dodává, že spravování a rozdělování tak velikých hodnot směji vykonávat jen takoví lidé, o nichž je pravděpodobné a zřejmé, že jim pán, jemuž statky patří, dal k tomu souhlas, aby tak jejich moc byla jistým způsobem omezena. O tom čteme v otázce třetí.

Druhou podmínkou je způsobilost přijímajícího, to jest, má mít srdce zkroušené a pokorné, neboť kladné činy se uplatňují jen u toho člověka, který je předem i v duši uzpůsoben je přijmout. O této uzpůsobenosti by měli být věrní Kristovi poučováni především. Ale zprvu připomenutí výběřčí, jakmile dosáhnou peněžitého zisku nebo aspoň naděje na zisk, vůbec se neohlízejí po ničem z toho, co se týká spásy duše.

Třetí podmínkou je zbožný účel, to jest, aby se prostřednictvím odpustků dospělo k povýšení obecné víry a cti boží.

Čtvrtou podmínkou je užitečnost skutku, to jest aby se dávala přednost spásy Kristových věrných přede vším, i před vlastním ziskem. Jde-li se však za jiným cílem, totiž za penězi nebo ziskem, potom, jak praví týž učitel, to, co jsme zde o odpustcích připustili, by prostě neplatilo.

Dej tedy bůh, aby ti odpustkoví zmocněnci dbali svrchu uvedených podmínek a žádných jiných, aby totiž neusilovali o obohacení svých měšců více než o záchranu duší. Ale běda, ve skutečnosti se víra zastírá a pravý opak se ukazuje. Vždyť přitom ukládají nespravedlivá pokání a rozhřešení, která udělují zde na zemi, sotva dojdou potvrzení i na nebesích. Bylo přece zjištěno, že se snažili protiprávně vyvazovat z klateb, uvalených jak člověkem, tak církevním zákonem, ano dokonce, což je ještě obludnější, i z osobních závazků. Někteří docela protiprávně zaměňovali smilstva za manželské svazky. Hle, jak zrůdná obludnost a obludná zrůdnost! Za hodné odpuštění prohlašují lidi, kteří zasluhují opovržení a vyloučení ze styku s věrnými. Běda, co pohrom a požárů kostelů, zrušení vesnic a měst působí těmto našim truchlivým časům! Z nich ze všech se věru nenašel ani jediný, kdo by vzdal náležitou slávu bohu pokáním a přiměřeným zadostiučiněním a dal náhradu bližnímu, jak bylo jeho povinností. Naopak se věří, že účinek peněžního pokání všechno to sejme i z nezpůsobilého a tak jej rozhřeší, že, abych tak řekl, pár haléřů tu dosáhne při dobrodiní odpuštění takového účinku, jakého by dříve bylo možno dosáhnout zdlouhavou cestou milosti. A pak přestane podezřívání a pohoršování a utiší se i reptání mezi lidem. Jinak však, jestliže prodavači odpustků se pro sebe zcela zmocňují darů a obětí, jichž mají nadbytek, tu vymáháním almužen, jak se obávám, vykořisťují chudé a v jejich domech je uložena kořist vyrvaná chudině. Stává se z do-

puštění spravedlivého božího soudu, jak pevně věřím, že všechno to, co
90 porůznu a po troškách nahromadili, přece bývá nakonec svévolně a nepatřič-
ně nebo i podporou provinilců rázem a hromadně promarněno.

Nechť, snažně prosím, trpělivě vyslechne ten, kdo se zabývá prodejem
odpuštěk, a hlavně řeholník, co říká ve svém listu Jeroným. Právě přece:
„Mnichu, jsi-li v nouzi a něco přijmeš, spíše tím dáváš, než přijímáš. Ne-
95 trpíš-li však nouzi a něco přijmeš, rovnou kradeš. Mnich, který má, co přiro-
zenost nutně potřebuje, netrpí nouzí.“ To říká on. Tento dostatek by jim
byla zajistila jejich ochota a zejména skutky milosrdenství, avšak oni získali
z hřivny odpuštěk, která jim byla svěřena, snášejí do kláštera. Nic jiného
aspoň nevidím, než že se poskytuje ženám v klášteřích a na jiných jim
100 zakázaných místech svobodnější volnost k různým výstřelkům, než jakou
připouštěli Otcové. Bernard a Benedikt s ostatními Otcy se kdysi štítili i toho,
co bylo prostě příjemné. Tenkrát nebylo dovoleno ani zbožným a poctivým
matronám navštěvovat třeba jenom místa kláštera veřejnosti přístupná,
dnes se však i všelijaké ženštiny odvažují procházet se i po nejtajnějších
105 místnostech klášterních. I jeho řeholního života se uvolňuje a bratři povolují
svým touhám větší svobodu. Opravdu, říkají-li tito ctihodní otcové, páni
a bratři a namítají-li, že to byla láska ke Kristu a nikoli lakomá chtivost,
která je pohnula k tomu, aby podporovali takové odpuštěky jubilejního léta,
nechť nás o tom přesvědčí skutkem, a my jim uvěříme. Ať tedy nepožadují
110 pro sebe, co bylo obětováno ve prospěch chudých, ani ostatní věci, které
Apoštol jasným vymezením zakazuje, když praví: „Máme-li co jíst a čím
se odívat, buďme s tím spokojeni!“ (1 Tim. 6). Jaké je to šilenství, shromaž-
ďovat si poklady z krve chudáků a prostřednictvím odpuštěk a nezřídka
hromadit bohatství z práce jiných i nalháváním! Před přísným soudcem jim
115 zajisté nebude omluvou, že vydržovali příbuzné a přátele, početnou družinu
a nejrozmanitější čeleď.

Udivuje nad všechnu míru, že vy, preláti a pánové, se nevzepřete a že se
aspoň nepokusíte čelit tak mnohým bludům a tak neslýchaným ohavnostem,
které se už tak dlouho a tak zlobně rozmáhají. Ale jakkoli pozdě, přece se
120 ještě vzhopte, naberte síly z moci páně a jeho ctnosti a odvážně řekněte
ničemným: „Přestaňte jednat ničemně,“ a provinilcům: „Nepozdvihujte
rohy“ (Ž. 74). Neboť jinak se ukáže, že se svým souhlasem zaplétáte do
spolků se špatností. Ty však, „kdo se zaplétají do takových spolků, svede
hospodin s činiteli nepravosti“ (Ž. 124), aby je nakonec s největší přísností
125 smrtelně zasáhl těžkým trestem. Rozvažte si to tedy, „synové lidští“ (Ž. 4),
kteří „milujete marnost a hledáte lež“. Jste snad obrazem slunce a hvězd,
které hospodin upevnil na obloze, aby tam svítily? Vy přece jste spíše
šelmy a lupiči, kteří nenávidí světlo a pohybují se v temnotách. Vždyť:
„Položil jsi tmy a nastala noc, v níž vybíhají všechny šelmy“ (Ž. 103). „Světlo
130 však vzešlo spravedlivým a těm, kteří jsou přímého srdce“ (Ž. 96). Nuže vy,

kteří jste svým postavením, čím byste mohli být svým životem, jako hvězdy na obloze, jako hvězdy na věčné časy, zlaté svícny, lampy na vysoké svícny postavené, „zastavte se na svých cestách a vyptejte se na staré stezky, která jest cesta dobrá“ (Jerem. 6). A hleďte, jak byste ostatní osvěcovali mou jasnou pravdou, a „opatrně chodte“. A tolik o otázce druhé.

Nadpis: *Opatrně chodte*: podkladem kázání je Pavlova epištola Efez. 5,15 – 11 *teď naopak výběrčí a naháněči jubilejního roku...*: narážka na milostivé léto, povolené r. 1393 papežem Bonifácem IX. na žádost krále Václava IV.; *výběrčí* prodavači odpustků – 16 *podle Glosy*: v dostupných vydáních biblické Glosy, výkladu Písma přiřítaného fuldskému mnichu Valafridu Strabonovi, nenalezeno – 43 *autor... glosy*: komentář k nařízení papeže Bonifáce VIII. z 22. února 1300 o slavení milostivého léta a o odpustcích, srov. Friedb. 2, 1303-1304; *Jan Mnich*: vlastně Jean Le Moyne, biskup v Meaux (zemřel v kardinálské hodnosti r. 1313), autor zmíněného komentáře – 44 *Antiquorum habet fida relatio*: hodnověrné podání starých obsahuje – 55 *o tom čtete v otázce třetí*: Štěpán odkazuje na třetí část svého obšírného kázání – 73 *jak člověkem, tak církevním zákonem*: tj. od některého preláta nebo církevním soudem podle kanonického práva – 94 *Mnichu, jsi-li v nouzi*: srov. Jeroným, List 125,7 (PL 22,1075) – 101 *Bernard a Benedikt*: Bernard z Clairvaux (1090-1153) a Benedikt z Nursie (asi 480-550); druhý byl zakladatelem západního mnišství, první obnovitelem jeho významu a vlivu

Poznámky ediční

Vyprávění o Milíčovi od Matěje z Janova

Narratio de Milicio Matěje z Janova je součástí jeho díla *Regulae Veteris et Novi testamenti*. Vyplňuje druhou pol. 6., 7. a 8. kap. 11. distinkce v 5. traktátu 3. knihy; v kritickém vydání V. Kybala (Innsbruck 1911), sv. 3, s. 358-367. Bez závěrečné kapitoly, tj. jako zde, bylo toto Vyprávění vydáno spolu s českým překladem J. Emlerem v 1. svazku FRB, Praha 1873, s. 431-436. Ukázky přeložili R. Schenk, Výbor z Pravidel Starého a Nového zákona M. Matěje z Janova, Praha 1954, s. 260 až 263 a Fr. Heřmanský, Duchem i mečem, Praha 1958, s. 258-262. Náš překlad je pořízen na základě vydání Kybalova s přihlédnutím k uvedeným dřívějším překladům; přeložil a poznámkami opatřil A. Molnár.

Jan Milíč z Kroměříže

České modlitby

České modlitby, které je možno zčásti nebo i všechny připsat Janu Milíčovi, jsou v rkpe UK v Praze XVII F 30 (A). Tento rukopis vydal paleograficky, ale ne zcela přesně V. Flajšhans, ČMuzFil 4, 1898, s. 42-60, 176-198; 5, 1899, s. 108-123, 313-350. Jednotlivě jsou zapsány i v jiných rkpech, zejména v rkpe APH (býv. Kap. Praž.) E 2/4 (B). O Milíčových modlitbách srov. J. Vilikovský, *České modlitby Milíčovy*, Písemnictví českého středověku, Praha 1948, s. 120-140. *Zhodnocení Milíče* srov. M. Machovec, *Husovo učení a význam v tradici českého národa*, Praha 1953. – Jotace zachovávána ve všech krátkých slabikách mimo slabiku *je*.